

Hökmossen och Farfars udde

En översikt av naturvärden, spridningsvägar och områden
lämpliga för vidare exploatering

Förord

Denna rapport har tagits fram för att kartlägga naturvärden och spridningsvägar i området runt Hökmossen söder om Nykvarn. Förslag på områden som kan utredas för exploatering lämnas också. Undersökningen har gjorts på uppdrag av Nykvarns kommun. Foton: Hans-Olov Henriksson, rapport och kartor Mova Hebert.

Förord	2
Översikt av området	4
Skogsmark	4
Öppen mark	4
Bebyggelseområden, vägar och anläggningar	5
Sjöar och vattendrag	6
Naturvärden	6
Spridningsvägar	7
Rekommendationer vid fortsatt planering.....	9

Översikt av området

Det utredda området ligger sydost om tätorten Nykvarn och är ungefär 100 ha stort.

Det innefattar både bebyggelse, vägar, anläggningar och naturmark. Vissa utblickar från området har gjorts för att beakta spridningsvägar mellan Nykvarn och Norra Yngern. Området är en del av det större område som avgränsas av vägar och järnvägar.

Skogsmark

En stor del av området utgörs av skogsmark. Skogen kan grovt delas in i den som finns på de magrare hållmarkerna, framförallt i de södra delarna av området, av skog som finns på sedimentära jordarter och skog som finns på mark där underlaget är torv.

Hållmarkerna hyser hållmarkstallskog med inslag av björk, rönn och en. Av denna skogstyp finns ingen gammal skog, utan alla bestånd är påverkade av avverkning i sen tid. Äldre träd finns dock i bestånden. Hållmarkstallskogen är naturligt artfattig. Buskskiktet består av de ingående trädslagen uppväxande individer. I fältskiktet återfinns smalbladiga gräs som krustätel och fårsvingel, skogskovall, lingonris och vårfryle. Hållarna är ofta täckta av mossor och lavar.

I sänkorna där det finns sediment avsatt dominerar ofta gran med inblandning av tall, björk och asp. På magrare marker och tidigt i successionen kan även tall eller löv dominera. Här finns partier med äldre skog, med indikationer på vissa naturvärden.

Buskskiktet består av uppväxande träd, eller träd som stannat i växten eftersom de inte får tillräckligt med ljus, skogstry och hassel förekommer också. Markerna har karaktären av att ha brukats hårt, men inte slutavverkats storskaligt, därför förekommer spridda individer av hög ålder. Fältskiktet varierar med skogens öppenhet, fuktighet och näringstillgång. Blåbär, odon, olika gräs är vanligast, men stora områden med lummer förekommer, samt platser där fältskiktet är rikt på örter.

I de fuktigare partierna där torvbildning sker återfinns sumpskogar. Inom området upptar de en stor andel av den sammanlagda arealen, ungefär 30 hektar. Skogstypen är dock mycket heterogen och kan delas in i följande typer:

- fuktlövskog närmast Yngern som domineras av glasbjörk och klibbal,
- fuktlövskog i anslutning till Turingeån
- Skog på den utdikade myren i norra delen av området. Här dominerar tall, med det finns partier där gran respektive asp och björk dominerar.

Fältskiktet varierar mellan de olika platserna och beror på varierande näringstillgång, öppenhet och fuktighet.

Öppen mark

Den öppna marken domineras av åker som ställts om till betesmark och betesmarker som lämnats till igenväxning.

Till största delen är dessa marker triviala om man ser till vilka strukturer och arter som finns där, men förutsättningar finns för att skapa ett rikt landskap.

Norr om området, utanför dess avgränsning finns ett öppet parti med klungor av träd innanför en bård av björk. Här varierar markfuktigheten från fuktig till torr. De torrare partierna återfinns på berg- eller moränkullar. Här finns torrbacksväxter som gulmåra, fyrkantig johannesört och bockrot. På vissa ställen ingår även brynen mot skogen i hagarna vilket är positivt från floravårdssynpunkt om betestrycker inte är för starkt, vilket det inte är.

I skogen, särskilt i den dikade myren i den norra delen av området och i anslutning till Turingeån finns små öppna våtmarker, ibland med vattenspegel. Här återfinns flera starrarter och andra halvgräs, vattendunört och missne.

Bebyggelseområden, vägar och anläggningar

Bebyggelsen är spridd i området med gårdar och bostadshus längs Hökmossevägen, kolonistugebebyggelse på Farfarsudde och sommarstugor på udden norr därom. Bebyggelse finns också vid Lövnäsbadet och båtklubben. Nordost om området finns tätare villabebyggelse och norr om området gles villabebyggelse.

Hökmossens gård, exempel på bebyggelse som med sin utformning och funktion bidrar till en rik naturmiljö

Naturkvalitéerna i de bebyggda områdena varierar. På Farfars udde och på udden norr om denna står husen till stor del på naturmark med tall, björk och gran tätt inpå bebyggelsen. Detta ger i stort sett intakta livsmiljöer för arter som trivs i denna miljö och som inte störs av att ha människan i sin direkta närhet. I anslutning till permanentbebyggelse är tomtmarken mer modifierad och de ursprungliga eller kulturrelaterade naturvärdena saknas nästan helt, bortsett från större träd som fått finnas kvar.

I anslutning till badplatsen och båtklubben är framkomligheten starkt begränsad av stängsel, i viss mån gäller även detta bebyggelsen längs Hökmossevägen. Framkomligheten längs Yngerns strand är begränsad i dessa områden. Stranden längs den norra udden har en privat karaktär, trots attmarken ska vara allemansrättsligt tillgänglig. Det påverkar detta framförallt framkomligheten för människor som besöker området eftersom stranden har fått en privat karaktär. På Farfars udde är framkomligheten för större djur (klövvilt) begränsad genom staket och bebyggelse nära vattnet. Ett släpp finns öster om bebyggelsen här och ger en framkomlig väg mellan stugområdet söder om Farfarsudde och bebyggelsen på Farfars udde.

Hökmossevägen går genom området, och ansluter från tätorten även norr om området. Trafikmängden på denna sträcka är xx fordon per dygn.

Sjöar och vattendrag

Området avgränsas i väster av Norra Yngern. Den är av riksintresse för naturvärden och trots det relativt näringsfattiga tillståndet har den inte påverkats av försurning. Detta, tillsammans med dess läge och storlek ger en rik flora och fauna. Norra delen av området avvattnas till Turingeån och i östra delen till Vällingen- Långsjön- Rimsjön. Detta sjösystem är i vissa delar vattentäkt för Södertälje kommun.

Naturvärden

Områdets naturvärden är störst runt Yngern och innefattar också sjön. Här finns många rödlistade arter som kräver att miljöerna bevaras för att de ska finnas kvar i området även i framtiden. Området påverkar till viss del Yngerns tillrinning och det är viktigt att funktioner som rening av tillrinnande vatten, utjämning av vattenflödet mm finns kvar.

I skogslandskapet finns små områden med höga naturvärden och som hyser arter med höga krav på sin livsmiljö. I de flesta fall är de dock fråga om små arealer med långa avstånd till andra lokaler med samma betingelser, så på sikt kommer artinnehållet sannolikt att utarmas här. Fuktlövslogen som växer vid Yngern är ett undantag eftersom många arter som återfinns här ofta använder vattnet som spridningsmedium och på så sätt står i kontakt med liknande biotoper runt Yngern.

Åkerholmar är en av de miljöer som hyser naturvärden med krav på en öppen miljö

De öppna markernas naturvärden är för det mesta beroende av regelbunden hävd och att *konstgödsling* inte förekommer. Markens historia, tex hur länge marken har betats spelar också in. Förutom en rik flora får de n här typen av mark en lägre fauna som är knuten till öppna och varma förhållanden. Dessa arter har inte kunnat inventerats på grund av årstiden, men kärlväxternas sammansättning indikerar att det bara finns utrymme för arter med ganska generella krav.

De öppna markerna, särskilt när de vänder sig mot vatten, som de delvis gör i och precis norr om området, kan hysa en rik fågelfauna.

De öppna markernas kärlväxter har samma problem som de i skogen, ofta är arealerna med gynnsamma betingelser små och ligger långt från liknande miljöer. Slumpfaktorer kommer på sikt att bestämma vilka arter som kommer att finnas kvar och vilka som försvinner.

På kartan har områden med naturvärden markerats. Av riksintresse är Yngern, med närmsta omgivning. Denna sjö är unik inte bara i regionen utan i landet.

Av regionalt intresse är strandskogen intill Yngern, i den mån den inte ingår i det område som avgränsar riksintresset. Turingeån är av stort intresse för naturvärden. Den fungerar som spridningsväg för vattenlevande organismer, även när de befinner sig i sin flygande fas om de är insekter. Den har även potential att bli en än viktigare spridningsväg om vattenmiljöerna som den länkar till återhämtar sig vid restaurering eller andra åtgärder, till exempel Turingen. Förutom spridningsfunktion är Turingeåns närmaste omgivning viktiga för många arter som livsmiljöer. Skogsområdet på den utdikade myren i norra delen av området har också ett högt naturvärde ur ett lokalt perspektiv. Här finns stora arealer med lövskog, något som gynnar ett rikt fågelliv och där markbetingelserna är goda ger en intressant flora.

De öppna markerna norr om det utredda området är intressanta, dels för att de hyser partier med torrbacksflora, dels för att de står i kontakt med Yngern. Små områden inom områdets öppna marker har öppen karaktär, med stora träd och förmodligen en intressant flora.

Spridningsvägar

Hur arter sprider sig inom och genom området är artspecifikt. För större djur (klövvilt) är situationen idag godtagbar, men inte helt okomplicerad. Inom området bör spridningen fungera väl, förutom genom instängslade områden runt båtklubben, vid beteshagar etc. Den instängslade arealen är dock inte nödvändig att ha tillgång till för rådjur och älg, arealerna runt om är tillräckliga. I norra delen av området kan de passera Turingeån och sedan fortsätta norrut, eller tvärt om, komma in norr ifrån och fortsätta söder ut. Det som är hindrande här är höga stängsel. De rör sig inte heller gärna över broar. Mindre däggdjur kan passera över ån på stenar eller omkullfallna stammar, eller använda broar som finns.

För fågelarter i området ter sig miljön olika beroende på art. Skogshöns har svårt att sprida sig mellan bestånd av lämpliga miljöer om avståndet överstiger någon kilometer. För skogslevande mesar, till exempel svartmes och tofsmes bör avståndet mellan lämpliga biotoper inte vara större än ett par hundra meter för att spridning ska kunna ske. De flesta hackspettsarter är trogna sin födelseplats och de lämpliga biotopernas storlek avgör beståndsstorleken. För många rovfåglar och tättingar är den uppsplittrade miljön inget problem utan mosaiken ger snarare en mängd miljöer som alla fyller funktioner för flera arter och för en och samma art under olika årstider.

Groddjur har dålig spridningsförmåga och är beroende av flera fiskfria småvatten av god kvalitet inom några hundra meters omkrets för att stabila populationer ska kunna finnas. Detta krav uppfylls i de norra och nordöstra delarna av området och i Yngerns närhet.

Kärlväxter har ofta dålig egen spridningsförmåga. Vissa är beroende av djur, däggdjur eller fåglar för att sprida sig mellan lämpliga biotoper. För vindspridda växter och växter utan särskilda spridningsegenskaper finns för växter med krav på öppen mark få spridningsmöjligheter genom området, de följer vägrenar och de öppna marker som finns i anslutning till betesmarker, andra öppna marker, vatten och tomtmark.

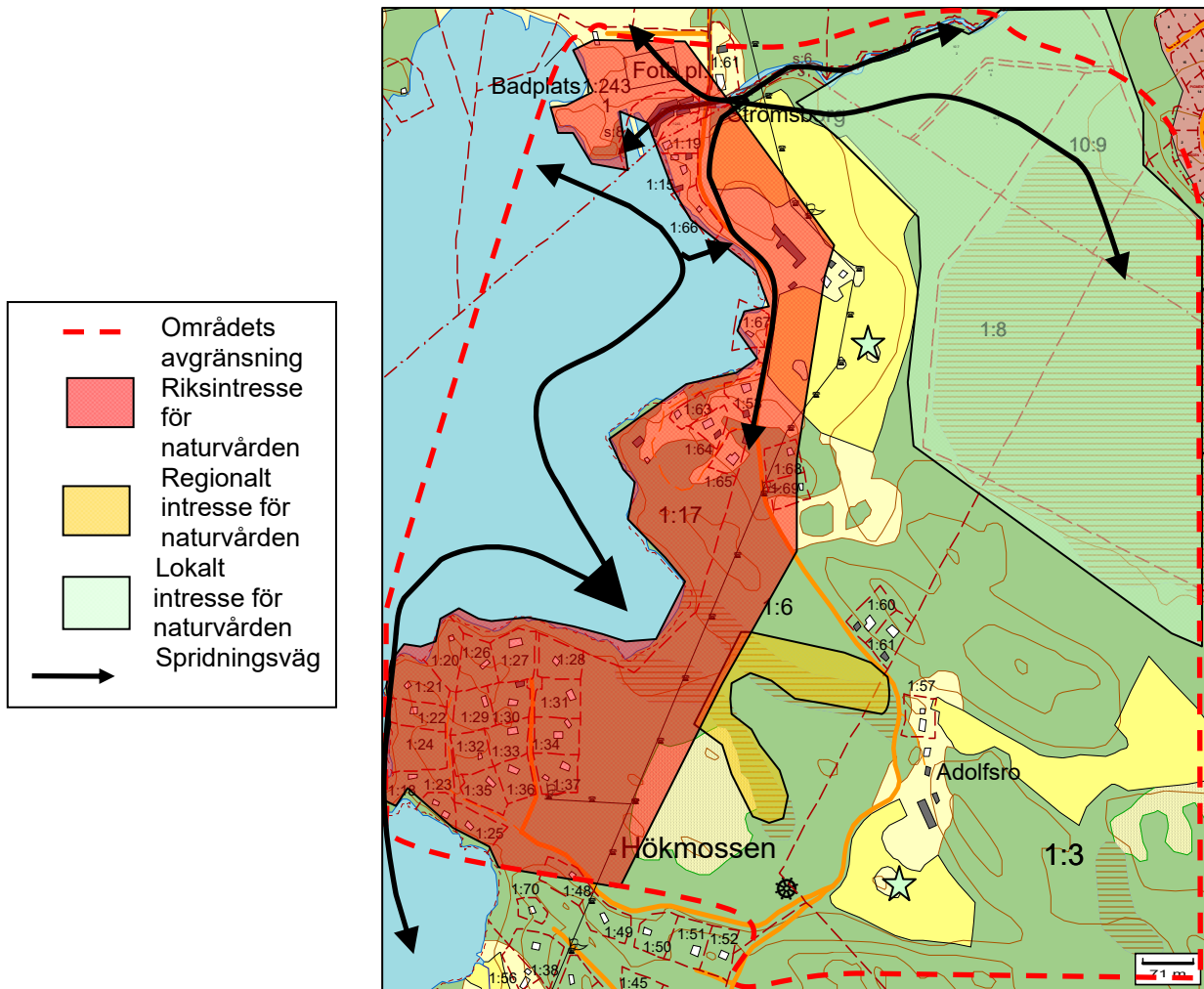
Kryptogamer har i allmänhet bättre spridningsförmåga och eftersom området är ganska litet bör spridningen inom det och genom det inte vara problematisk.

Insekter är en mycket sammansatt grupp, inte minst från spridningshänseende. Vissa arter kan bara sprida sig någon meter, medan andra kan flyga flera tiotals mil. De insekter som är bundna till gammal skog och död ved har problem i området, eftersom dessa förekomster är glesa

och ligger långt från varandra. Insekter knutna till de öppna kulturmarker har snarare problem med att arealen av välhävdad mark är liten och ligger spridd i området, stora och stabila populationer har svårt att etableras. Arter som har särskilda krav på värdväxter som hör till ett mer välhävdat landskap finns knappast.

För både växter och djur (evertebrater, till exempel snäckor) är fåglar och däggdjur en viktig spridningsväg. Försvinner, eller minskar populationerna här minskar också spridningen för dessa svårspridda djur och växter.

Spridningen *inom* området sker via fler spridningsvägar än de som markerats på kartan.

Rekommendationer vid fortsatt planering

- Stor försiktighet i Yngerns tillrinningsområde. Sker exploatering ska kvalitén på det tillrinnande vattnet från området inte bli sämre. Mängden vatten bör heller inte minska och lokalt omhändertagande av dagvatten ska ske.
- Trafiken påverkar vattenkvalitén på det vatten som når Yngern. Undvik åtgärder som ökar trafiken på det vägavsnitt som ligger i Yngerns tillrinningsområde om inte reningsåtgärder av trafikdagvattnet vidtas.
- Undvik områden med naturvärden.
- I norra delen av området en trång passage för större djur. Undvik att bygg igen mer här.
- Undvik i övrigt att helt stänga spridningsvägarna.
- Stärk de naturvärden som finns vid exploatering, genom att anlägga eller restaurera bristmiljöer

